

Fogalmi differenciáltság és a multikulturalizmus kritikája

BERKES LILLA
PhD hallgató, PPKÉ JÁK

„A modern társadalmak lényegükénél fogva az állandó, gyors és folyamatos változás társadalmi. Ez jelenti a fő különbséget a ,tradicionalis’ és a ,modern’ társadalmak között.”¹ Az emberiség történelme pedig civilizációk történeteként fogható fel, ugyanis maga a civilizáció nyújtja a legtágabb azonosulási keretet az emberek számára, így az emberiség fejlődése tulajdonképpen a civilizációk fogalmával írható le. Huntington alapján beszélhetünk kínai, japán, hindu, iszlám, ortodox, nyugati, latin-amerikai és esetlegesen afrikai civilizációkról, melyek markánsan különböző kulturális háttérrel rendelkeznek.² A civilizáció az emberek legmagasabb szintű kulturális csoportosulása, és ez egyben a kulturális identitás legtágabb szintje is. „A civilizáció és a kultúra egyaránt egy adott nép életmódjának egészére utal, és a civilizáció ugyanaz nagyobbban, mint a kultúra. Mindkettőnek részét képezik az értékek, normák, intézmények és gondolkodásmódok, melyeknek az egymást követő nemzedékek egy adott társadalomban elsődleges jelentőséget tulajdonítanak.”³ A civilizáció a kultúrához és a társadalomhoz egyaránt kötődik, de nem azonos azokkal: a kultúra a társadalom „belső” tulajdonsága, míg a civilizáció a „külső”.⁴

Minden kultúra alapvetően hat fő elemből áll: hiedelmekből, értékekből, normákból, szimbólumokból, technológiákból és nyelvből. Az értékek egy adott kultúra kollektív elképzelései arról, mi a jó és mi helyes, és mi helytelen, mi kívánatos és mi elutasítandó. Az értékek központi aspektusai a kultúrának; az alapvető értékekben sok hasonlóságot találni, azonban óriási különbségek lehetnek abban, miként kívánják elérni céljaikat, megvalósítani értékeiket az emberek. Más-más értékrendszert vallanak maguknak az amerikai kultúrkörben élők, és más a távol-keleti népek világában, más értékek léteznek a zsidó-keresztény, az iszlám és a hindu népeknél. Különböző értékrendek mutathatók ki még egyazon országon belül is, így például, bizonyos népcsoportoknál az individualisztikus értékrend, míg másutt a kooperáció jelenti a legtermészetesebben követendő értéket. A normák meghatározzák, mit kell tennünk, és mit nem lehet, elképzelések az elfogadható és az elfogadhatatlan viselkedésről. A normák követésre méltó mintákat adnak, irányt szabnak az emberi viselkedésnek. Fontosak mind az egyén, mind pedig a társadalom szempontjából. A normák, hasonlóan az értékekhez, úgyszintén nagyfokú változatosságot mutatnak. A hiedelmek olyan meggyőződések, hitek, elképzelések, amelyek mindennapjainkat befolyásolják. A minden társadalom nagyszámú megoldást kínál a természeti élet, és a társas együttélés problémáira. Az emberiség történelme során összegyűlt hiedelmek, hitek úgyszintén nagymér-

¹ Stuart Hall: *A kulturális identitásról*. In: Feischmidt Margit: *Multikulturalizmus*. Osiris Lát-hatatlan Kollégium, Budapest, 1997. 62. o.

² Samuel P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Európa, 1998. 57-62. o.

³ Huntington: i. m. 50–51. o.

⁴ TAMÁS ANDRÁS: *A közigazgatási jog elmélete*. Budapest: Szent István Társulat, 2005 134.

ték változatosságot mutatnak. A vallási hiedelmek és normák erősen árnyalják az emberi viselkedésben, tájanként, etnikai népcsoportonként meglévő különbségeket. A technika körébe sorolhatóak a legkülönbözőbb tárgyak, eszközök, szerszámok, gépek, elektronikus berendezések stb. Az ipari fejlődés újabbnál újabb eszközök, technológiák létrejöttével jár, amelynek következménye a felgyorsult kulturális evolúció. Az emberi kultúrák közötti sokszínűséget tovább növeli az adott társadalom, közösség technikai fejlettsége. A szimbólumok számos megjelenési formát mutatnak. Az emberi kultúra, a civilizáció elválaszthatatlanul összeforrott a szimbolikus rendszerek használatával. A nyelv, amely ugyancsak szimbólumok rendszere, az emberek közötti kommunikáció, az információátadás és a kultúra egyik legmeghatározóbb eleme. A nyelv a kultúra tartópillére. A nyelv és a kultúra több ponton összekapcsolódik, a nyelv közvetíti a kulturális tartalmakat, a nyelv a kultúra hordozója, s egyben fejlődésének záloga. A kultúra fejlődése a nyelv fejlődésével jár együtt, új szavak, és szókapcsolatok megjelenését hozza magával. Egy-egy népcsoport, amely elhagyja nyelvét, és egy másik nép nyelvét veszi fel, egyúttal kultúrája elsorvadásának kockázatát vállalja. Az anyanyelv ápolása minden nép számára alapvető kulturális érték, megőrzése, az anyanyelvi nevelés kérdése különösen érdekes és nagy fontosságú, ha egy kisebbségben élő népről van szó.⁵

A politikai és nemzeti alapon szervezett társadalmak számára mindig is a kultúra biztosította a meghatározó azonosulási kereteket. A konzervatívok által kulcsfontosságúnak tekintett tradíciók és intézmények egyaránt a kultúrára épülnek, és attól elválaszthatatlanok. A kultúra pótolhatatlan szerepet tölt be a közösségek fennmaradásában: az identitás alapjaként lehetővé teszi az önmeghatározást és a másoktól való elhatárolódást.⁶ Minden emberi közösség rendelkezik azzal a képességgel, hogy meg tudja alkotni önmagát: a kultúra az a mód, ahogyan – az adott körülmények és lehetőségek között – az egyes csoportok vagy közösségek megalkotják magukat. Ha egy csoport kultúráját nem ismerik el, azzal identitását tagadják.

Az 1970-es–80-as évekre nyilvánvalóvá vált, hogy a II. világháború után a nyugati országokba érkező vendégmunkások nem szándékoznak hazatérni, sőt, családtagjaikat is maguk után hozzák. Ezzel párhuzamosan érezhetően megnövekedett az európai nagyvárosokba az Európán kívülről érkezők száma. E folyamatok révén erősödött az etnikai (és vallási) sokféleség, a nagyvárosokban kialakultak a bevándorlók lakta negyedek, megjelentek az egymástól mélyen különböző kulturális hagyományok, az azokban gyökerező, gyakran egymástól jelentősen eltérő, esetleg szembenálló érték- és normarendszerek. Mindezek hatására felmerült az a kérdés, hogy mi történjék a bevándorlókcal és azok kultúrájával, hagyományaival, illetve hogyan reagáljanak az őket befogadó társadalmak a hirtelen megjelenő kulturális pluralizálódáshoz.⁷

Az államok a bevándorlásra és az idegen kultúrák megjelenésére többféle módon próbáltak reagálni. Raz beszél toleranciáról, az egyéni jogok biztosí-

⁵ Torgyik Judit–Karlovtz János Tibor: *Multikulturális nevelés*. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006. 11–13. o.

⁶ Egedy Gergely: *(Multi)kultúra – konzervatív olvasatban*. http://www.magyarszemle.hu/szamok/2001/2/multi_kultura (2010. 10. 25.)

⁷ Mészáros Margit 53. o. és Niedermüller Péter: *Európai tévhitek*. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/europai-tevhitek> (2010. 10. 25.)

tásáról és a multikulturalizmus nyújtotta lehetőségekről.⁸ Mindemellett a gyakorlati megvalósításban elsőként az asszimiláció és az integráció jelent meg, majd ezeket váltotta a multikulturalizmus.

A multikulturalizmussal kapcsolatban az első és egyik legnagyobb probléma a pontos, tudományos definíció hiánya. A legelfogadottabb meghatározás általában negatív, ebben a formájában különbözőséget jelent, szemben az azonossággal, eltérést, szemben az egységgel.⁹ Olyan kulturális és politikai platform különféle elvek, elgondolások, illetve irányvonalak számára, amelyek célja, hogy elősegítse minden kulturális csoport tisztességes és egyenlő megjelenését az állami és a magán intézményi környezetben¹⁰, hogy megteremtse az egyensúlyt fajok, vagy nyelvek között¹¹. A multikulturalizmus doktrínája politikai keretet szolgáltat a szociális egyenlőségnek, illetve a kulturális különbségeknek mint a szociális rend integráns részeinek. Stratégiai vezérelvet kínál, hogy megformázza, újradefiniálja és megoldja a faji és etnikai különbségeket.¹² A multikulturalizmus mint társadalmi ideológia jogilag csak annyiban ragadható meg, hogy a nemzetileg, nyelvileg, kulturálisan nem semleges, a többséget reprezentáló államban a politikai közösség legyen befogadó, függetlenül az egyes tagok identitásától, preferenciájától, míg a különböző, kulturális attribútumokon alapuló alközösségek meghatározható sajátosságaik, államilag elismert létük és közjogi jogállásuk, különjogaik birtokában is lehessenek szelektívek, valamint az egyének identitásukat szabadon megvallhassák vagy elhallgathassák, és személyiségük részét képező kulturális kötődésüket, származásukat méltósággal, egyenjogúan viselhesék, átörökíthessék.¹³

Mielőtt bemutatnánk több, érdekesnek mondható elképzelést a multikulturalizmus fogalmáról, érdemes Charles Taylort idézni – mintegy figyelemfelhívóként –, aki az értékítéleteket befolyásoló tényezők vizsgálata során rámutatott arra, hogy a kedvező értékítéletek követelése paradox módon homogenizál, ugyanis az ehhez használt kritériumaink az észak-atlanti civilizáció kritériumai, és így az ítéletek kimondatlanul és kimondhatatlanul bár, de a mi kategóriánkba fogják beleerőltetni a többieket. Ha tehát saját értékeink alapján ítéljük meg az összes civilizációt és kultúrát, akkor a különbözőség politikája végül mindenkit egyformává tesz.¹⁴

Joseph Raz szerint a multikulturalizmus azokban az államokban alkalmazható, ahol több szilárd kulturális közösség él, amelyek képesek a fennmaradásra és törekednek is rá. Nem alkalmazható viszont ott, ahol sok, különböző kultúrákból származó bevándorló van, de minden kultúrából kevés, vagy pedig nem akarják megőrizni identitásukat.¹⁵ Két típusát különbözteti meg a

⁸ Joseph Raz: *Multikulturalizmus – liberális szempontból*. In: *Multikulturalizmus*. 175. o.

⁹ Douglas Hartmann–Joseph Gerteis: *Dealing with Diversity: Mapping Multiculturalism in Sociological Terms*. In: *Sociological Theory*, Vol. 23, No. 2 (Jun., 2005), 219. o.

¹⁰ Steven C. Roach: *Cultural Autonomy, Minority Rights and Globalization*. Ashgate 2005. 36. o.

¹¹ J. A. Laponce: *The Protection of Minorities*. Berkeley: University of California Press, 1960, 1.o.

¹² V. Seymour Wilson: *The Tapestry Vision of Canadian Multiculturalism*. In: *Canadian Journal of Political Science / Revue canadienne de science politique*, Vol. 26, No. 4 (Dec., 1993) 654. o.

¹³ Tóth Judit: *A többkultúrájú politikai közösség magyarországi intézményesülése. Miskolci Jogi Szemle 2008/1. sz.* 126. o.

¹⁴ Taylor i. m. 150-151. o.

¹⁵ Raz i. m. 175. o.

multikulturális társadalomnak: az egyikben a különböző közösségek földrajzilag elkülönülve élnek, a másokra ez nem jellemző, itt a közösségek ugyanazon a helyeken és szolgáltatásokon osztoznak, összekeveredve élnek. Az elsősre példának a skótokat említi, illetve a kanadai eszkimókat, míg a második típus azokra az államokra tartja jellemzőnek, ahol a multikulturalizmus a közelmúltban alakult ki, a növekvő népességvándorlás következményeként.¹⁶ „A politikai közösség, az állam – ha multikulturális – különböző közösségekből áll és egyiknek sem tulajdona. A különböző közösségek egymáshoz viszonyított mérete hatással lesz ugyan a források és a nyilvános terek elosztásával kapcsolatos viták eldöntésére, egyik közösségnek sem szabad azonban megengedni, hogy sajátjának tekintse az államot, vagy azt gondolja, hogy mások az ő türelmétől függenek.”¹⁷ Pontosan ugyanezt emeli ki a multikulturális Nagy-Britannia esetében Tony Blair is, aki egy nyilatkozatában kifejtette, hogy azt mindig is a sokszínűség ünneplésének szánták, a cél az volt, hogy az emberek különbségeik ellenére harmóniában élhessenek együtt, nem pedig az, hogy ezeket a különbségeket a viszály ösztönzőivé tegyék. A multikulturális társadalomban való részvételhez fűződő jogot mindig is ellensúlyozta az integráció kötelessége, az, hogy mindenki Nagy-Britannia része legyen, hogy brit legyen és ázsiai, brit és fekete, brit és fehér.¹⁸

„A multikulturalizmusnak két típusát különböztethetjük meg: multikulturalizmus mint elkülönülés, és multikulturalizmus mint differenciálódás. Multikulturalizmusról mint differenciálódásról akkor beszélhetünk, amikor új formák és struktúrák jelennek meg a vallás és a kultúra társadalmi szférájában anélkül, hogy bárki is megkérdőjelezné a társadalmi differenciálódás létjogosultságát. Ezzel szemben a multikulturalizmus mint elkülönülés párhuzamosan létező és egymással szemben álló kulturális egységeket jelent, amelyeknek mind saját etnikailag vagy vallásilag meghatározott oktatási, kulturális és gazdasági rendszerük van, és esetleg még politikai autonómiát is élveznek. Leegyszerűsítve, a multikulturalizmus mint elkülönülés a gettót jelenti, míg a multikulturalizmus mint differenciálódás olyan társadalmat jelent, amely nyitott, sokszínű, és több hangon szólal meg. A multikulturalizmus mint differenciálódás jól megfér a szekularizációval, ugyanakkor a multikulturalizmus mint elkülönülés ellentmond mind a társadalmi differenciálódásnak, mind a társadalmi integrációnak.”¹⁹ Ennek megfelelően differenciált formájában a multikulturalizmus nem kerül szöges ellentétbe az adott állam jogrendjével, képes hatékonyan működni a fennálló keretek között is, míg ha elkülönült kultúrák, párhuzamos társadalmak alakulnak ki, az szükségszerűen konfrontációhoz vezet. Ez utóbbira példa a női nemi szervek csonkítása, vagy éppen a család becsületének megóvása érdekében végrehajtott gyilkosság, míg előbbire lehetne a fejkendőviselés, vagy az egész test eltakarása.

¹⁶Uo. 176. o.

¹⁷Uo.

¹⁸Douglas R. Holmes: *Experimental identities (after Maastricht)*. In: *European Identity* (szerk. Jeffrey T. Checkel és Peter J. Katzenstein). Cambridge University Press, 2009. 76–77. o., továbbá <http://www.nytimes.com/2007/05/03/opinion/03iht-edgreen.1.5548944.html? r = 1> (2011. 01. 15.)

¹⁹Bernhard Schlink: *Szekularizáció és multikulturalizmus között*. *Fundamentum* 1997/2. sz. 33. o.

Habermas leginkább a fogalom összetettségére, keretei szilárdságának hiányára mutat rá. „A multikulturális társadalom emancipációs mozgalmi nem alkotnak egységes jelenséget. Más követelésekkel élnek aszerint, hogy az endogén kisebbségek ébrednek-e tudatára identitásuknak vagy a bevándorlás révén keletkezett új kisebbségek; aszerint, hogy ezzel a feladattal olyan államok konfrontálódnak-e, melyek történelmük és politikai kultúrájuk alapján már bevándorlóországnak (Einwanderungsland) számítanak, vagy olyanok, melyek nemzeti önértelmezését az idegen kultúrák integrációjához utólag kell hozzáigazítani.”²⁰

A követelmény annál nagyobb, minél mélyebbek az áthidalandó vallási, faji vagy etnikai különbségek vagy a történelmi-kulturális egyenlőtlenségek; s annál fájdalmasabb, minél inkább fundamentalista-elhatároló jellegűek az önmeghatározás tendenciái, akár azért, mert „az elismerésért küzdő kisebbség a tehetetlenség tapasztalatai elől regresszióba menekül, akár azért, mert csak a tömegek mozgósítása útján lehet felébreszteni a tudatot egy újonnan létrehozott identitás artikulációja érdekében”.²¹

A Fleras–Elliott szerzőpáros szerint „a multikulturalizmus ideológiája előírja a gondolkodás vagy a cselekvés kívánatos irányát, amely megfelel a kulturális pluralizmus, illetve a szabadság, a tolerancia és az egyéni különbségek iránti tisztelet elvének”.²² Ideológiai síkon tehát az a cél, hogy minden kultúrát egyenlő tiszteletben kell részesíteni, s ha ez így van, akkor ugyanez vonatkozik ezen kultúra részére, tagjára is. „A multikulturalizmus minden etnikai-kulturális csoportot egyenlőnek tart. Azt vallja, hogy minden egyes egyének jogában áll azonosulni és társulni az általa választott kultúrával, és mégis teljes mértékben élhet a gazdasági és társadalmi egyenlőség lehetőségeivel. Egyetlen kulturális entitásnak sincs előjoga valamely másikkal szemben, sőt, mivel gazdagítja a társadalmat, mindegyiket tiszteletben kell tartani és támogatni kell.”²³ Razhoz hasonlóan Fleras–Elliott is a toleranciánál hatékonyabb eszköznek tartja a multikulturalizmust, amely azon a meggyőződésen alapul, hogy ha a pluralizmus elvét a társadalom minden szektorában alkalmazzák, akkor „a kulturális és nyelvi kisebbségek megtalálhatják a beilleszkedés és a kölcsönös megértés kielégítő szintjét”.²⁴

Van olyan szerző (Radtke), aki a fogalom kapcsán pedagógiai programról és az abból levezetett társadalomtechnikáról beszél. Tagadja, hogy az eszme központi eleme a tartósan jelenlévő idegenek lennének, akik a munkaerőpiacok nemzetközivé válásával, valamint a bevándorlók és a menekültek megjelenésével váltak a társadalom meghatározó tényezőivé. A multikulturalizmus nála alapvetően egy naiv felfogás, amit filantróp kultúr- és baráti társaságok hoztak létre. „A multikulturalisták is etnikai megkülönböztetésekkel dolgoznak, hogy a diszkriminációk tematizálásán keresztül pedagógiai kommunikációba kezdjenek a társadalommal. A társadalomnak meg kell tanulnia, hogy az etnikai különbségekkel kapcsolatban a tolerancia és a kölcsönös tisz-

²⁰ Jürgen Habermas: *Harcok az elismerésért a demokratikus jogállamban*. In: *Multikulturalizmus*. 159. o.

²¹ Uo.

²² Augie Fleras–Jean Leonard Elliot: *A multikulturalizmus Kanadában: A sokféleség felmérését*. In: *Multikulturalizmus*. 29. o.

²³ Uo. 29–30. o.

²⁴ Uo. 31. o.

telet szellemében járjon el; morális érvekkel meg kell győzni arról, hogy az etnikai különbséget ne a társadalmi diszkrimináció forrásaként használja fel. A kulturálisan egységes, nemzetileg homogén társadalom elavult modelljével a multikulturalizmus az etnikai sokszínűség vízióját állítja szembe, amelyet a számos konfliktus ellenére – a kölcsönös megértés szellemében gazdagodás-ként kellene megélniük az embereknek.”²⁵

Radtke a multikulturalizmus négy formája között tesz különbséget:

- a pedagógiai multikulturalizmus programja;
- kulináris – cinikus multikulturalizmus;
- demográfiai – instrumentális multikulturalizmus;
- reaktív – fundamentalista multikulturalizmus.

A *pedagógiai multikulturalizmus programja* a bevándorlók és az őslakosok közötti konfliktusokra kíván választ adni azáltal, hogy hangsúlyozza az egyenlő értékűnek tekintett kultúrák – a bevándorlók és az őslakosok kultúrájának – egyenértékűségét. Ugyanakkor cinikusan megjegyzi, hogy „a multikulturalizmus e moralizáló formája hajlamos a társadalom virulens ellentmondásainak szociális-romantikus átszellemítésére, hajlik a strukturális adottságokat és a materiális konfliktusokat alulértékelő kulturalizmusra, és végül ki van téve a folklorizálás veszélyének”.²⁶

A *kulináris-cinikus multikulturalizmus* a „fiatal szolgáltatók és a modernizáció nyertesének számító középrétegek programja. A korszellemet képes újságok képviselik, melyek a multikulturális jövőbe tett utazást pozitív gondolkodással kötik össze. Elképzelésük szerint a különidejűségek egyidejűsége növeli a sokféleséget, fokozza az életformák pluralitását a metropolisokban, és így főként a művészetekben és a zenében, a divatban, a konyhaművészetben stb. gazdagodáshoz vezet.”²⁷

A *demográfiai – instrumentális multikulturalizmus* képviselői szükségből állnak ki a multikulturalizmus mellett, kiindulópontjuk ugyanis a népesség előregedettségének figyelembevétele. „Tekintettel az elháríthatatlan demográfiai, gazdasági és szociálpolitikai szükségszerűségekre, a gazdaság által propagált multikulturalizmus olyan ideológia, amelynek elfogadhatóvá kell tennie az egységes piacú társadalomra vonatkozó új perspektívákat azon népesség számára, mely az idegen bevándorlókra szorongással, bizonytalansággal és ellenségesen reagál, mert azt látja, hogy a munkaerő-, a lakás- és az oktatási piacon konkurenciának van kitéve, továbbá kulturális hegemóniája is veszélyben forog.”²⁸ Leginkább itt ütközik ki Radtke a naiv multikulturalizmusról alkotott véleménye, hiszen ezt a típus a nemzetközi tőke hozta létre, mindefféle humánus megfontolást mellőzve, pusztán szükségből.

Végül a *reaktív – fundamentalista multikulturalizmus* „azoknál a bevándorlóknál alakul ki, akiket meggyőzött a pedagógiai multikulturalizmus, vagy ellenkezőleg, csalódtak benne. (...) Ezek a csoportok az ellenségesként és elutasítóként megélt többségi társadalommal szemben a ‚kulturális identitás’ autenticitásába vonulnak vissza. Az intézményesített diszkriminációval a pe-

²⁵ Frank-Olaf Radtke: *Az idegenség konstrukciója a multikulturalizmus diskurzusában*. In: *Multikulturalizmus*. 40. o.

²⁶ Uo. 41. o.

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

riferiális (infra)struktúrák önszerveződés révén szállnak szembe, mely társadalom alatti szintekbe (gettók) és önálló hatalmi potenciálba (klánok) tor-
kollik.”²⁹

Kimlycka a multikulturalizmus definiálása során a nacionalista mozgalmak két különböző és gyakran egymással szembehelyezkedő módjából indul ki és tesz közöttük különbséget. Egyfelől az államok „nemzetépítési” politikát alkalmaztak, amelynek célja a közös nyelv, identitás és kultúra biztosítása az állampolgárok számára; másfelől egy terjedelmesebb állam etnokulturális kisebbségei léptek fel saját állam létrehozása érdekében. „Nevezzük az elsőt ,többségi nacionalizmusnak’, a másodikat pedig ,kisebbségi nacionalizmusnak’. A liberális nacionalizmus keretében e törekvéseket próbálják egyeztetni az államon belül. Az erre irányuló politikát pedig a multinacionalizmus politikájának is nevezhetjük, s ha ennek a feltételei adottak az államon belül, az elvezethet a multikulturalizmus megvalósításához.”³⁰ Radtke, aki egyfajta cinikus nézetet képvisel, kiemeli, hogy a multikulturalizmus nem szándékolt következményei közé tartozhat, hogy a származások pluralizmusa jön létre, illetve a szolidaritás helyébe a kulturális identitás autentikálásába történő visszavonulás lép. Példaként hozza fel az USA-t, ahol a főiskolákon „feketéek asztalai a menzán”, „ázsiai lakóházak”, a fajok szerint elkülönült ünnepek vannak – mindezt a „különbségek ünnepléseként” maguk az érdekelt kisebbségek követelik.³¹

Egyes nézetek szerint a multikulturalizmus sok tekintetben hasonlatosságot mutat a kommunizmussal: ha a gazdasági egyenlőség nem is valósult meg, a kultúrák egyenlőségéről még lehet beszélni. Tendenciává vált Európa-szerte ugyanis, hogy számos szélsőbalos aktivista csatlakozik különféle antirasszista mozgalmakhoz. Az elégedetlen és sokszor munkanélküli bevándorlótömegek kapóra jönnek a nyugati baloldal számára, mert jól helyettesítik a proletariátus után maradt vákuumot.³² „A baloldal a bevándorlókat használja fel a tradicionális zsidó–keresztény értékek szétveréséhez az antiszemitizmussal fertőzött, demográfiaailag meggyengült Európában. A multikulturalizmus Európában az antiszemitizmus, az Amerika-ellenesség, a palesztinok iránti fanatikus rajongás, az erkölcsi relativizmus és az identitásvesztés alapja lett. Jelen van az egyetemeken is, ahol a tanárok és a diákok kulturális dzsihadot folytatnak a nyugati értékekkel szemben.”³³

Sokan ellenzik az eszme megvalósítását arra hivatkozva, hogy Európát nem lehet összehasonlítani az USA-val vagy Kanadával, féltik az európai civilizációt a bevándorlótól. Álláspontjuk szerint az eszme mögött nem az értékek pluralizmusa, hanem érték-relativizmus húzódik meg, a multikulturalizmus bűvöletében már erkölcsi kérdésekben sem lehet megnyilvánulni. Az ellenzők legfontosabb indokai a következők:

²⁹ Uo. 42. o.

³⁰ Will Kymlicka–Christine Straehle: *Kozmopolitanizmus, nemzetállamok, kisebbségi nacionalizmus*. In: *Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről*. 24. o.

³¹ Radtke i. m. 45. o.

³² *A valódi dzsihad – Európa nem veszi észre, merre halad*. In: Szombat. Zsidó Politikai és Kulturális Folyóirat. http://www.szombat.org/ujhirek/0713_avalodidzsihadeuropeanemveszieszremerrehalad_1.html (2010. 10. 25.)

³³ Bat Yeor-t idézi: http://www.szombat.org/ujhirek/0713_avalodidzsihadeuropeanemveszieszremerrehalad_1.html (2010. 10. 25.)

1. a multikulturalizmus megszünteti a nemzeti kultúrára alapozott politikai intézmények legitimitációját;
2. a multikulturalizmus jegyében megfosztják a többségi társadalom tagjait az összetartozásuk alapjául szolgáló kultúrától;
3. a multikulturalizmus összekeveri az identitásokat, a „multiidentitású”, vagyis inkább identitás nélküli, többnyire semmilyen azonosságtudattal sem rendelkező személyek típusát neveli ki, akiket könnyűszerrel lehet manipulálni;
4. a kisebbségi kultúrákat kijátsszák a nemzeti kultúrákkal szemben;
5. a globalizáció káros hatásainak csak a nemzeti kultúra tud ellenállni;
6. nem minden kultúra egyformán jó és értékes.³⁴

A kérdést meg lehet közelíteni úgy is, hogy a multikulturalizmus növeli az európai nemzetállamok fenyegetettségét, veszélyezteti az európai politikai rendszerek stabilitását azáltal, hogy serkenti a bevándorlási kedvet, ezáltal növeli a munkanélküliséget, a bűnözést és a társadalmi feszültséget; lehetőség ad a fundamentalista csoportok befolyásának megerősödésére a társadalomban; nagyobb teret biztosít a terrorista csoportok működésének célországokban.³⁵

Schöpflin György az asszimiláció vizsgálata során arra a következtetésre jutott, hogy az államok túlzott leegyszerűsítéssel kezelték a problémát. A II. világháború után ugyanis már aligha akadt olyan csoport, amely ne rendelkezett volna az etnikai öntudat bizonyos elemeivel. Az államok az 1960-as évektől kezdődően pedig elutasították a korábban alkalmazott asszimilációs politikát, mert egyrészt úgy gondolták, az asszimiláció befejeződött, másrészt mert az újonnan érkezőket eleve nem tartották asszimilálhatónak. Az Európába vándorlókat pusztán mint nem fehéreket azonosították és figyelmen kívül hagyták a társadalmi-gazdasági helyzetüket. Elvárták tőlük, hogy érett, önálló állampolgárként integrálódjanak a társadalomba, azonban az újonnan érkezők parasztok voltak, akik modernitás előtti falusi környezetből érkeztek az ultramodern városi milióbe, és nem adták fel egyik pillanatról a másikra falusi értékrendjüket. Mivel a baloldal a multikulturalizmus hívévé vált, az asszimiláció a jobboldal ügyévé vált. A beolvadás elutasításával ugyanakkor a baloldal kényelmetlen helyzetbe került: elvetette annak lehetőségét, hogy a nem fehérek is asszimilálódhatnak.³⁶

Lawrence Auster és sokan mások is hivatkoznak arra, hogy a multikulturalizmus végső soron a nemzeti, vagyis többségi kultúrát degradálja, gyengíti azáltal, hogy egyre nagyobb hatalmat ad a kisebbségi kultúráknak.³⁷

Robert D. Putnam, harvardi professzor kutatásai során arra a következtetésre jutott, hogy a sokszínűség rendkívül rossz hatással van az össztársadalmi bizalomra. Az ilyen, eltérő közösségekben élő emberek nem bíznak a helyi polgármesterben, nem hisznek a helyi újságnak, a helybéli embereknek,

³⁴ Mészáros i. m. 51. o.

³⁵ Uo. 52. o.

³⁶ Schöpflin György: *Ráció, identitás és hatalom*. In: *Regio. Kisebbség, politika, társadalom*. 1998/2. sz. 9–10. o.

³⁷ Lawrence Auster: *The Path to National Suicide. An Essay on Immigration and Multiculturalism*. http://jtl.org/auster/PNS/PNS_II.html (2011. 01. 15.)

nem hisznek az intézményeknek. Szerinte a helyzet súlyosabb, mint amire számítani lehetett, ugyanis mostanra már nemcsak azokba nem bíznak az emberek, akik másnyelvek mint ők, hanem azokban sem bíznak, akik ugyanolyanok.³⁸

Végezetül álljon itt magának Huntingtonnak a multikulturalizmusról alkotott véleménye. Szerinte a multikulturalizmus alapvetően Nyugat-ellenes ideológia, amely megakadályozta egy közös amerikai kultúra létrejöttét, és amely támogatta a faji, etnikai és más szubnacionális kulturális identitásokat és csoportképzéseket.³⁹

³⁸ Robert D. Putnam-ot idézi Steve Sailer: *Fragmented future. Multiculturalism doesn't make vibrant communities but defensive ones.* <http://www.amconmag.com/article/2007/jan/15/00007/> (2011. 01. 15.)

³⁹ Huntington: i. m. 306. o.